

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ  
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ, СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА  
СОЦІОЛОГІЇ**

**ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОВИРАЖЕННЯ ЗАСОБАМИ  
ТАТУЮВАННЯ  
Кваліфікаційна робота (проект)**

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу 07-411 групи  
Спеціальності 231 Соціальна робота  
Освітньо-професійної програми «Соціальна робота»  
Спеціалізація: соціальна педагогіка  
Каріна САНІНА

Керівник: Валентина ДЕРЕШ, доцентка  
Рецензент: Наталія ТАВРОВЕЦЬКА, доцентка

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП .....</b>	<b>3</b>
<b>РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти самовираження особистості .....</b>	<b>6</b>
1.1. Сутність самовираження сучасної людини .....	6
1.2. Татуювання як засіб самовираження особистості .....	10
<b>РОЗДІЛ 2. Гендерні особливості самовираження засобами татуювання .....</b>	<b>18</b>
2.1. Гендерні особливості самовираження засобами татуювання: результати дослідження .....	18
2.2. Наслідки татуювання: дискримінація чи перевага .....	23
<b>ВИСНОВКИ .....</b>	<b>25</b>
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ .....</b>	<b>27</b>
<b>ДОДАТКИ</b>	
Додаток А Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету .....	30
Додаток Б Авторська анкета для дослідження гендерних особливостей самовираження засобами татуювання .....	31
Додаток В Авторська анкета для дослідження гендерних особливостей самовираження засобами татуювання (для тату-майстрів) .....	35
Додаток Г Результати експертного інтерв'ю .....	38

## ВСТУП

**Актуальність дослідження.** Кожна людина прагне знайти своє місце в житті. За допомогою самовираження вона може реалізуватися і самоствердитися. Тому необхідно правильно обрати свій шлях для самовираження, знайти той засіб, за допомогою якого можна представити себе оточуючим у кращому світлі та компенсувати власні недоліки перевагами.

Сучасна молодь є досить імпульсивною і дуже часто приймає необдумані рішення, які впливають на подальше життя або які уже неможливо відмінити. Для самовираження своєї індивідуальності, наразі більшість молодих людей змінюють свою зовнішність за допомогою нанесення татуювань. Таким чином вони прагнуть відобразити зовні свій внутрішній світ, переконання, переживання. Наразі татуювання є повсюдним явищем. Воно перейшло із сфери маргінальності у сучасний спосіб самовираження та вийшло за рамки стереотипності. Татуювання є тим доступним засобом самовираження, що дозволяє якомога повно і особливо виявити свою індивідуальність.

Актуальність дослідження зумовлюється також і тим, що людина, особливо молода, прагне до суспільного визнання, рухається до поставленої мети, використовуючи різні засоби, які не завжди позитивно оцінюються суспільством. Тоді особистість протиставляє себе іншим, що призводить до дискримінації, у тому числі і гендерної. Адже у нашому соціумі панують певні гендерні стереотипи, які впливають на побудову міжособистісних відносин і якість життя чоловіків і жінок. Тому дуже важливим у сучасній соціокультурній ситуації є розкриття проблеми самовираження особистості засобами тілесності з урахуванням гендерних особливостей.

До вивчення проблеми самовираження особистості зверталися як вітчизняні, так і зарубіжні філософи (В. Андрущенко, І. Гофман, І. Надольний та ін.), психологи і педагоги (К. Абульханова-Славська, Л. Божович, Л. Виготський, Г. Гуменюк, В. Давидов, О. Кравченко, О. Лукіна, М. Папуча, А. Ребер, О. Соколова-Бауш, Т. Чигирин та ін.). Окремі аспекти тлумачення та

класифікації татуювань вивчали Я. Амурова, Л. Бенаус, А. Гель, С. Замула, І. Калінін, О. Ларіна, М. Меднікова, К. Штарлай та ін., самовизначення особистості засобами татуювання, гендерні та правові аспекти татуювання – Н. Артюхіна, М. Аткінсон, К. Воробйова, Ю. Турянський та інші дослідники.

Аналіз наукових праць свідчить, що дослідників більше цікавить вивчення технік татуювання і їх класифікація; самовираження за допомогою татуювання. Але гендерні аспекти нанесення татуювань не знаходяться в центрі досліджень науковців. Потребують ретельного вивчення мотиви нанесення татуювань чоловіками і жінками і наслідки для них у майбутньому.

Актуальність зазначеної проблеми зумовила вибір теми кваліфікаційної роботи: **«Гендерні особливості самовираження засобами татуювання»**.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Освітньо-кваліфікаційну роботу виконано відповідно до наукової теми кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології «Сучасні технології формування професійної активності в умовах трансформації сучасного українського суспільства» (державний реєстраційний № 0117U006790). Тему роботи обговорено та затверджено на засіданні кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології (протокол від 20.10.2020 № 3) та наказом по Херсонському державному університету від 06.04.2021 № 430-Д «Про затвердження тематики кваліфікаційних робіт (проектів) здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми у 2020-2021 навчальному році».

**Мета роботи** полягає у дослідженні гендерних особливостей самовираження особистості засобами татуювання.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання дослідження**:

1. Розкрити сутність самовираження сучасної людини.
2. Охарактеризувати татуювання як засіб самовираження особистості.
3. Виявити гендерні особливості самовираження засобами татуювання.
4. Дослідити наслідки нанесення татуювання.

**Об'єкт дослідження:** самовираження особистості.

**Предмет дослідження:** гендерні особливості самовираження особистості засобами татуювання.

Для розв'язання поставлених завдань використовувались такі **методи дослідження:** комплексний аналіз та узагальнення психологічної, педагогічної, соціологічної літератури з метою визначення стану розробленості проблеми самовираження особистості, виявлення сутності понять «самовираження», «самовиявлення» «самодемонстрація», «самопрезентація», «татуювання», уточнення основних причин самовираження і нанесення татуювання та наслідків для особистості; на основі системно-аналітичного методу здійснене теоретичне узагальнення наукової концепції, розробок і пропозицій провідних вчених щодо особливостей самовираження особистості; з метою діагностичного дослідження щодо виявлення гендерних особливостей самовираження особистості засобами татуювання застосовувався метод експертного інтерв'ю та узагальнення статистичної інформації.

**Практичне значення одержаних результатів** полягає у тому, що матеріали дослідження можуть бути використані у роботі фахівців соціально-психологічних служб закладів освіти з важковиховуваними підлітками, а також здобувачами спеціальностей соціального спрямування під час самопідготовки до навчальних занять.

**Апробація результатів дослідження.** Матеріали дослідження обговорювались на засіданні кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології (протокол від 01.03.2021. №8). Результати роботи впроваджено у діяльність відділу виховної роботи ХДМА, а також опубліковані у вигляді статті: Дереш В.С., Саніна К.А. Вияви аутоагресивної поведінки у студентської молоді. *Філософські обрії сьогодення: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (Херсон, 19 лист. 2020 р.). Херсон: ХДАЕУ, 2020. С. 46-48.

**Структура кваліфікаційної роботи.** Наукова робота складається зі вступу, двох розділів, 4 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (28 найменувань) та 4 додатків. Дослідження містить 1 таблицю. Основний текст дослідження викладено на 26 сторінках.

## РОЗДІЛ 1

### ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ САМОВИРАЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

#### 1.1 Сутність самовираження сучасної людини

Сучасна людина реалізує власний потенціал, виражаючи духовний світ у практичній діяльності. У процесі самовираження особистість вирішує протиріччя між зовнішніми чинниками і внутрішнім світом. Оточуюче середовище висуває до людини певні вимоги, може обмежувати у бажаннях. Внутрішні ж чинники, залежно від індивідуально-особистісних особливостей людини, спонукають діяти всупереч перешкодам, задля досягнення поставлених цілей змушують особистість шукати нові форми і засоби самовираження. У сучасному світі, динамічному і сповненому спокус та небезпек, дуже важливо вміти знаходити ті засоби самовираження, які забезпечать людині успіх.

Дослідниця О. Кравченко вважає, що «розвиток людини у її самовираженні можна розглядати через спрямованість до сутнісного в самій собі як ірраціонального» [13, с.158]. У процесі самовираження розкривається внутрішній світ людини, проявляється її індивідуальність, особистість ніби «презентує себе» іншим, сподіваючись, що її зрозуміють і підтримають оточуючі, або ж кидаючи виклик своїми вчинками і засобами дії усьому світу. Як зазначає М. Папуча, внутрішній світ особистості гарантує «активне втілення людини в інші світи через відображення, усвідомлення й саморегуляцію існування» [17, с. 83]. Внутрішній світ людини впливає на ті зміни, які відбуваються з нею; демонструючи себе іншим, особистість опредмечує власні переживання. Г. Гуменюк наголошує, що «самовираження є свідомим процесом об'єктивації сутнісних сил людини» [10, с. 308]. На думку С. Панченко, «самовираження – свідомий процес об'єктивації сутнісних сил, спрямований на досягнення адекватного розуміння їх іншими» [16, с. 617].

Дослідниця К. Абульханова наголошує, що самовираження є способом прояву особистості у будь-якій діяльності, зокрема, у поведінковій сфері та у процесі розв'язання життєвих проблем [2, с. 99]. Самовираження активно виражається у підлітковому віці, коли відбувається становлення життєвої позиції людини, формується система моральних цінностей. Пізніше, у молодих людей, цей процес стає більш плавний і гармонійний та менш конфліктуючий з оточенням. Трапляється, що деякі молоді люди не можуть адекватно самовиражатися і тому шукають інші шляхи для самореалізації. Потреба у самовираженні буває різною, адже залежить від розуміння власного «Я», самооцінки, почуття власної гідності. Тому для когось є більш значимим момент зовнішнього вираження себе, а не розвитку внутрішнього світу. Це притаманно молодим людям, тому що самовираження має різні етапи сформованості. На ранньому етапі самовираження здійснюється за допомогою демонстративної поведінки, а зрілому етапу притаманне сутнісне вираження особистістю свого «Я». На думку К. Абульханової, зовнішній прояв самовираження притаманний несформованій особистості, яка не може гідно оцінити себе, що є нормальним для молоді [3].

Самовираження людини може відбуватися через творчу діяльність, коли особистість прагне до особистісного зростання. У такому випадку вияв самовираження носить конструктивний характер. І навпаки, деструктивного характеру самовираження набуває тоді, коли людина здійснює асоціальні вчинки, застосовуючи самозвеличення чи самоприниження. Так, О. Лукіна звертає увагу дослідників на той факт, що «конструктивне самовираження передбачає творчий пошук можливостей прояву свого «Я» у зовнішній активності; відображення істинної індивідуальності людини (як індивіда, особистості, суб'єкта) в її поведінці, діяльності, спілкуванні і т.п.; індиферентність по відношенню до соціальної корисності результатів активності людини, але у той же час залежність від соціального визнання її особистості» [14, с. 33]. Г. Гуменюк також зазначає, що «деструктивне самовираження – це роз'єднаність або протиріччя зовнішніх і внутрішніх

результатів, які призводять до виникнення особистісних втрат, застоїв, незадоволеності собою, внутрішньої напруженості, загострення у взаєминах» [10, с. 310]. Варто наголосити, що самовизначення людини залежить від її інтелектуального розвитку, адже завдяки інтелекту особистість розуміє власні прагнення і потенціал.

Самовираження проявляється через самовиявлення, самопрезентацію і самодемонстрацію. Першим дослідником, хто акцентував увагу на проблемі самовиявлення, був Ф. Бекон, який наголошував, що «людині недостатньо пізнавати саму себе, необхідно знайти спосіб, за допомогою якого вона зможе розумно і вміло показати, виявити себе і змінити себе та сформувані [6, с. 457].

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» термін «самовиявлення» трактується як «розкриття свого «я», виявлення (також у художній творчості, в художньому образі) своїх думок, настроїв, переконань, своїх індивідуальних особливостей» [7]. В. Костюк вважає, що «розуміння суті терміну «самовиявлення» бере свій початок у тих питаннях, які прийнято називати вічними, а саме: що є людина, для чого вона живе?» [12, с. 69]. Під самовиявленням дослідник пропонує «розуміти свідомий цілеспрямований процес розкриття і опредметнення сутнісних сил особистості в її різноманітній соціальній діяльності» [12, с. 71]. Самовиявлення базується на уяві особистості про себе та розумінні нею своєї індивідуальності, ролі потенціалу. Обраний навколишній світ відображається у індивідуальному самовиявленні особистості. Своїми діями особистість створює образ людини, якою хоче бути, адже «вибрати себе, так чи інакше, означає одночасно стверджувати цінність того, що вона вибирає, оскільки для себе особистість ні в якому разі не може вибирати зло. Те, що вона вибирає засобом свого самовиявлення, завжди повинно бути благом, а те, що є благом для неї, не може не бути благом для всіх» [13, с. 159-160].

Самовиявлення особистості залежить від рівня культури особистості: чим він вищий, тим повніше розкриття власного змісту людини. Особистість має докласти значних зусиль, щоб долучитися до вищих прошарків культури.



Цьому сприяє мова людини і її стосунки з оточуючими. Загалом, самовиявлення є позитивним фактором становлення особистості.

Вперше явище самопрезентації було розкрито у праці І. Гофмана «Подання себе іншим у повсякденному житті» 1959 року: «засіб організації власної поведінки людиною, яка не усвідомлює цей процес і є пасивною у виборі засобів. Самопрезентація – це процес виконання соціальних ролей упродовж усього життя» [9]. Термін «самопрезентація» розуміється різними дослідниками відповідно до предмета їх дослідження, як «засіб організації взаємодії з іншими людьми для досягнення своїх цілей (І. Гофман); форма соціальної поведінки (Дж. Тедеші і М. Ріес); засіб підтримки самооцінки (Б. Шленкер і М. Вейголд, М. Лірі і Р. Ковальські; Д. Майерс); засіб формування образу «Я» і самооцінки (Дж. Г. Мід і Ч. Кулі); засіб самовираження (Р. Баумейстер і А. Стейхілбер); прийом усунення когнітивного дисонансу (Ф. Хайдер і Л. Фестінгер); реалізація мотивації досягнення або ж уникнення невдач (Р. Аркін і А. Шутц); створення стану об'єктивної самосвідомості в результаті сприйняття чужих оцінок (Р. Вікланд); наслідок підвищення мотивації в результаті фокусування уваги на собі (Г. Глейтман); прояв прагнення до влади у міжособистісних відносинах (І. Джонс і Т. Піттман); особистісна риса (А. Фестингер, М. Шеріер і А. Басс, М. Снайдер); представлення своїх особистісних якостей у зв'язку з потребою в довірчих відносинах (Л. Філонов) або для встановлення взаємодії (Р. Парфьонов); вплив на ставлення оточуючих (О. Бодальов), напрямок сприйняття партнера по визначеному шляху (Ю. Крижанська і В. Третьяков, Г. Бороздіна); створення певного враження і регуляція власної поведінки (Ю. Жуков); рекламна діяльність (А. Лебедєв-Любимов)» [18]. Метою самопрезентації є «створення і донесення свого іміджу іншим людям» [26, с. 247].

Завдяки самопрезентації, особистість управляє враженнями оточуючих і формує ставлення до себе. Здійснюється зворотній зв'язок із соціумом, особистість емоційно реагує на зовнішні впливи та створює власний образ «Я». Процес самопрезентації впливає на ставлення людини до самої себе.

Ефективність самопрезентації не залежить від її позитивного чи негативного спрямування. Головне – мета, з якою людина використовує самопрезентацію. Для досягнення цілей, людина повинна правильно організувати «процес управління враженням про себе, керуючись особливостями соціуму, якому людина презентує себе, та своїми індивідуальними особливостями» [26, с. 248].

Існують вербальні і невербальні техніки самопрезентації. Вербальні техніки самопрезентації включають в себе пряму техніку (самоописи та історії про своє життя) та непрямую (використання інформації про оточуючих людей). Невербальна техніка – це зовнішній вигляд людини, її постава, одяг, манера триматися і спілкуватися [19, с. 133]. Таким чином, самопрезентація – ефективний засіб впливу на оточуючих людей та на формування їх цінностей, ставлення, думок.

Що стосується терміну «самодемонстрація», то «Великий тлумачний словник сучасної української мови» дає таке його визначення: «подання, демонстрація себе як особистості через навмисно підкреслені висловлювання або вчинки» [7]. Самодемонстрація може бути як позитивною, так і негативною. Позитивна самодемонстрація проявляється у представленні себе у вигідному світлі (демонстрація своїх здібностей і талантів) чи як людини, здатної на жертви заради інших. Негативна самодемонстрація (самознищення) – формування уявлення у оточуючих про себе як про слабку і безпорадну особистість. За допомогою самодемонстрації люди маніпулюють іншими людьми, використовують їх як засоби для досягнення поставленої мети.

## **1.2. Татуювання як засіб самовираження особистості**

Одним із сучасних засобів самовираження особистості є татуювання. Татуювання тіла виконувалося з давніх-давен, з часів первісних народів і племен, а наразі стає популярним серед молоді. У 1991 році в Тірольських Альпах була знайдена мумія Сімілаунської людини (людини Еці), якій близько

5,3 тисяч років. На її тілі налічується близько 57 татуювань, які вважаються найдавнішими у світі.

У різні часи татуювання було засобом гноблення. Так, у стародавньому Римі татуювання використовувалося для того, щоб мітити домашніх рабів; у стародавньому Китаї та в середньовічній Японії – для позначення облич злочинців і військовополонених; іспанські конкістадори мітили як рабів корінне населення Америки; у часи Першої світової війни зображення літери «D» наколювали британським дезертирам; у концтаборах нацистів ув'язненим наносили особисті номери, ставлячи тавро.

У сучасному світі, татуювання є повсюдним явищем і, водночас, популярним засобом самовираження. Татуювання є символом того, що відчуває людина, адже «винесені назовні для усвідомлення, ці символи знижують внутрішню емоційну напругу, можуть сприйматися як засоби власного захисту і сприяти усвідомленню власної ідентичності» [5, с. 23]. Деякі люди, зробивши татуювання, прагнуть у подальшому відповідати своєю поведінкою, вчинками значенню тих символів, які є на їх тілі. На думку Катаріни Штарлай, авторки книги «Татуювання у професії», «татуювання – це те особисте, що дозволяє людині виділитися, почуватися не такою, як усі, і при цьому залишатися самою собою [22].

Термін «тату» має полінезійське походження, що означає «малюнок» [25]. Відомий англійський мандрівник Джеймс Кук вперше ввів це слово у мовлення в 1773 році.

У «Вікіпедії» термін «татуювання» трактується як «зображення (малюнок) на шкірі живої людини та процедура його нанесення» [21]. Татуювання виконується за допомогою ін'єкцій фарби, які вводяться під шкіру людини, завдяки чому досягається довготривалість малюнку. Він може виконувати роль декоративної прикраси тіла, певного символу чи вказувати на статус у конкретній соціальній групі.

Татуювання можуть виконуватися у певному стилі: традиційний стиль (стара школа), нова школа, tribal, військовий стиль, тюремний (чорно-сірий

каліфорнійський) стиль, реалістичний портрет, перманентний макіяж (косметичне татуювання), celtic, азіатський (східний/японський), біомеханічний, custom тощо [28]. Розглянемо особливості кожного стилю нанесення татуювання більш детально.

Особливості традиційного (американського/західного) стилю (стара школа) полягають у нанесенні жирного синьо-чорного контуру і суцільної заливки, зазвичай, червоної чи зеленої з деяким додаванням синього, жовтого, коричневого і фіолетового кольорів із незначними затемненнями чи без них.

Стиль нової школи є сучасним дизайном, який поєднує в собі традиційний стиль татуювання та іконографію. У ньому присутні більш складні переходи і градації затемнення з кольоровою палітрою без обмежень.

Tribal – стиль татуювання, що складається із візерунків і малюнків, заснованих на традиціях, примітивних культурних легендах і повір'ях. Дизайн цього стилю розповсюджений на Борнео, Полінезії, Мікронезії, Самоа, Таїті, Фіджі, Новій Зеландії, Африці та островах Тихого океану. Цей стиль базується на космографії та природних силах, яким поклонялися первісні народи.

Військовий стиль татуювання можна побачити у чоловіків, колишніх військових. Такі татуювання вказують на приналежність до певного роду військ чи службове звання. Така групова ідентичність є давньою традицією. Адже перші татуювання у такому стилі були зроблені багатьом морякам із команди Джеймса Кука на Таїті у 1769 році. Для вираження патріотизму, любові до Батьківщини, туги за близькими та рідними, на тіло наносяться зображення прапорів, кораблів, сердечок, зброї та інші. Так, американські військові моряки люблять наносити на тіло зображення черепахи, що означає перетин екватору. Таке татуювання було і у Джона Кеннеді, коли він служив у ВМФ.

Тюремний (чорно-сірий каліфорнійський) стиль татуювань притаманний ув'язненим, які схожі один на одного у тюремному одязі та відмовилися від своїх імен, проте хочуть показати свою індивідуальність. Їх татуювання – незабутній вираз індивідуальності, прояв свободи у цій примітивній формі творчого художнього виразу. Так як кольорові чорнила недоступні у тюрмі,

використовуються чорні і сірі зображення. Раніше чорний колір отримували із зламаної кулькової ручки, тюремної типографії чи з попелу. У південно-західних тюрмах США було розроблено стиль татуювання однією голкою. Для нанесення татуювання використовувалася загострена гітарна струна, яка рухалася за допомогою модифікованої бритви чи двигуна Walkman. Такі татуювання стали надзвичайно поширеними повсюдно, загально визнаними і стали називатися чорно-сірим каліфорнійським стилем татуювань. До цього стилю належать портрети, меморіали і тюремні ікони, виконані у чорно-сірих кольорах.

Стиль реалістичного портрету вимагає від майстра вузькоспеціалізованих навичок художньої майстерності для створення реалістичних портретів, які більше схожі на фотографії чи малюнки вугіллям, а не на тату. Фотографії (зображення) тварин, реальні чи фантастичні сцени також відносяться до цього стилю татуювань.

Перманентний макіяж (косметичне татуювання) включає в себе покращення кольору губ, підведення очей, штучну корекцію брів, макіяж на очах, створення косметичних знаків (родимки) та маскування (вирівнювання) тону шкіри.

Стиль татуювання celtic передбачає нанесення малюнків скандинавських виробів із металу, зброї, лабіринтів, переплетення кельтських вузлів, усього, що знаходиться під впливом аналогічних декоративних стилів Близького Сходу та зображень, які використовувалися у давніх сирійських і коптських рукописах. Переплетення вузлів нагадує про зв'язок із космосом, з кожною живою істотою та про те, що будь-яка людина є частиною вічного життєвого циклу.

Азіатський (східний/японський) стиль прикрашання тіла має символічне значення і несе у собі складний і багатогранний код спілкування. Значення відрізняються залежно від епохи, художньої школи і художника. Зображення може бути символом захисту, сили чи надприродних здібностей, пов'язаних із різними богами: дракони, самурайські піони, кої, хвилі, вітер тощо.

Біомеханічний стиль татуювання полягає у відображенні на шкірі людини за допомогою рентгенівського зору внутрішньої роботи робототехніки та людських змін, подібних діюдам. Тату-майстри створюють уявлення про те, що знаходиться під шкірою людини, як поєднуються м'язи і кістки за допомогою механічних приладів, насосів і т. д.

Custom є можливістю для особистого розкриття індивідуальності. Це індивідуальні зображення, оригінальні ідеї створення дизайну татуювання, які можуть пропонуватися як самим клієнтом, так і майстром тату.

Також можна до окремого стилю віднести релігійні зображення татуювань. Наразі існує «близько 100 офіційних християнських організацій татуювальників, де віряни можуть нанести на своє тіло цитати зі Святого Письма, портрети святих, розп'яття і багато іншого» [25].

Власну класифікацію татуювань розробив І. Калінін, який пояснював вибір татуювань у залежності від психологічного стану особистості. Ним були виділені такі групи татуювань, як психологічні (захисні, мотиваційні), декоративні (власне декоративні, фанатичні, тату як мистецтво), ідейні (ідентифікаційні, релігійно-ідейні), професійні [23].

Залежно від функцій, які виконують татуювання, О. Ларіна поділила їх на групи: тату для залякування, ритуальні тату; тату на честь певної події; тату як знак належності до соціальної групи [4, с. 7].

Варто відмітити, що у сучасному світі ставлення до нанесення татуювання на тіло людини кардинально змінилося. Канадські вчені пояснюють це «зміною загалом смаків суспільства, відповідно, татуювання та інші модифікації тіла сприймаються як законні форми вираження особистості» [27, с. 221]. Тепер татуювання сприймається як прикраса, символ, а не приналежність до кримінальної субкультури. Адже наразі, у більшості випадків, татуювання є витворами мистецтва, представленими квітами, метеликами, птахами, китайською символікою тощо. Зокрема, у британській газеті Daily Mail зазначається, що раніше татуювання «асоціювалися з матросами та в'язнями, а нині їх можна помітити під рукавом сорочки

менеджера вашого банку, на носі вчителя вашої дитини або під шатами судді» [11].

Представники різних професій, соціального статусу, усіх верств населення можуть наносити татуювання. Проте існують і певні обмеження, які стосуються татуювань, що популяризують насилля та дискримінацію. Також до представників окремих професій висуваються певні вимоги стосовно наявних татуювань: «поліцейським у Німеччині заборонено мати татуювання та пірсинг на видних місцях. Якщо ж вони закриті уніформою, а самі зображення не суперечать правовим нормам, то жодних проблем не виникне» [22].

У європейських країнах у більшості молодих людей є татуювання. Зокрема, у Німеччині кожний п'ятий має татуювання, а «у віковій групі від 20 до 29 років кожен другий має на тілі перманентний малюнок» [22]. У Великобританії татуювання теж є досить поширеним явищем: «принаймні 20 мільйонів британців мають хоча б одне. Щорічно на теренах Об'єднаного Королівства «набивають» близько 1,5 мільйона татуювань, що приносить цій галузі близько 80 мільйонів фунтів стерлінгів щорічно» [11]. Дизайнерка та членкиня Німецької ради з етикету (Deutscher Knigge-Rat) Катаріна Штарлай (Katharina Starlay) наголошує, що «наявність татуювання у людини у наш час вже не робить її винятковою. Татуювання настільки міцно вкоренилися у суспільстві, що ми уже часом не помічаємо, є вони чи ні. Загалом, татуювання потребують такого ж толерантного ставлення, як і багато інших тем» [22] та попереджає: «роблячи татуювання, пам'ятайте про те, що це рішення – на все життя. Навіть сучасні методи з видалення татуювань не завжди гарантують стовідсотковий результат» [22].

Що стосується правового регулювання процесу нанесення татуювання, то у цьому питанні немає чіткості. Так, у таких європейських країнах, як Данія і Мальта не дозволяється робити татуювання особам, яким не виповнилося 18 років. У низці країн передбачається отримання дозволу батьків на татуювання їх дітей. Так, в Австралії, Австрії, Хорватії, Словаччині, Україні роблять татуювання з 16 років, у Іспанії, Нідерландах з 14 років, у Великобританії

неповнолітнім дозволяється робити татуювання тільки якщо є медичні причини. А от в Німеччині, Естонії, Бельгії немає ніяких правових обмежень щодо віку [24, с. 321].

Найчастіше татуювання наносять на плечі і руки. Люди, які менше залежать від думки оточуючих, роблять татуювання на ногах, шії, животі та спині, повіках, губах тощо.

Багато відомих людей мають татуювання. Зокрема, у прем'єр-міністра Британії Уїнстона Черчіля було татуювання у вигляді якоря; Вікторія Бекхем має татуювання з іменами чоловіка і дітей, а Девід Бекхем має близько 40 татуювань, одне з яких з іменем дружини; «актриса Джуді Денч отримала татуювання на зап'ясті як подарунок від доньки на 81 день народження; відомий телеведучий Девід Демблбі в 75 років зробив татуювання на плечі у вигляді скорпіона; дружина колишнього очільника уряду Саманта Камерон має дельфіна на правій нозі, яку вона завжди прикривала під час аудієнції у королеви» [11].

Серед відомих українців татуювання мають як політики і військові (український правник Анатолій Матіос – татуювання на плечі у вигляді сови, З. Шкіряк – сонце на лівій руці, І. Кива – тату у вигляді кажана та напис, І. Лапін – напис «Айдар», О. Петренко – зображення ангела, який захищає Київську Русь від монгольського іга, І. Мосійчук має тату із тризубом [20]), так і спортсмени (у О. Усика є татуювання з іменами його дітей, олімпійські кільця, герб України і Батьківщина-мати; В. Ломаченко також має татуювання з олімпійськими кільцями, боксерською перчаткою, православним хрестом, портретом його батька та надписами) [15], зірки шоу-бізнесу (Д. Петрожицька має 4 татуювання, Є. Галич робить татуювання з 16 років, Н. Жижченко, фронтвумен гурту «ОНУКА», має із своїм чоловіком Є. Філатовим спільне татуювання у вигляді руки, яка тримає нитку та ін. [8]).

В Україні останнім часом неабиякого поширення набула мода на патріотичні татуювання, такі тату як козак, герб України, українські орнаменти, написи-фрази відомих українських поетів і письменників чи рядки з улюблених



українських пісень, карта України, українська вишивка, картини в українському стилі тощо [8]. Такі татуювання носять захисний характер і їх набивають як чоловіки, так і жінки різного віку, які вважають себе патріотами України. Дуже часто військові, учасники АТО, перед тим як відправитися у зону бойових дій, роблять патріотичні татуювання. Вони є оберегами і символами волі. Це такі татуювання, як герб і прапор України, зображення козака Мамаю, написи «Слава Україні!» чи «Слава нації! Смерть ворогам!» [1].

Можна зробити висновок, що основними мотивами нанесення на тіло татуювання наразі є самовираження (самовиявлення, самопрезентація і самодемонстрація) особистості засобами татуювання; релігійні чи світські переконання; бажання бути не гіршим за інших, за наявності в особистості комплексу неповноцінності; бажання підвищити свій статус у певній субкультурі, зокрема, у кримінальному світі; покращення зовнішності з косметичною метою; татуювання як спосіб вираження патріотизму; бажання «зберегти назавжди» певні зміни у своєму житті; згадка про рідних чи близьких людей.

## РОЗДІЛ 2

### ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОВИРАЖЕННЯ ЗАСОБАМИ ТАТУЮВАННЯ

#### 2.1 Гендерні особливості самовираження засобами татуювання: результати дослідження

Сьогодні все більше продовжує набирати популярність нанесення татуювань серед сучасної молоді. У кожного на це є свої причини: мода, бажання виділитись, пам'ять про значну подію і т. і.

Самовираження для чоловіків і жінок має різне емоційне забарвлення. Для жінок ця тема є болючішою, адже їх дуже часто оцінюють лише по зовнішності. Якщо чоловікові достатньо бути розумним і перспективним та займати високу посаду, то для жінки цього замало. Їй постійно доводиться «працювати» над своїм тілом: худнути, змінювати зачіску, наносити макіяж тощо.

Пануючі у суспільстві гендерні стереотипи призводять до сумних наслідків у сфері самовираження як жінок, так і чоловіків. Адже поширена у суспільстві «токсична мужність» заставляє чоловіків відмовлятися від вираження емоцій, пересиливати себе і бути «справжнім чоловіком». Будь-який акт самовираження у жінок і чоловіків, який не підпадає під встановлені у суспільстві норми, може спричинити стрес, тому що наразі у соціумі існують гендерні обмеження стосовно способів самовираження.

З метою вивчення мотивації нанесення татуювання чоловіками і жінками і їх наслідків, нами було проведено експертне інтерв'ю у м. Херсоні. Ми провели дослідження серед респондентів, які мають хоча б одне татуювання. Серед них були люди, які нещодавно зробили тату, у деяких воно присутнє на тілі уже довгі роки. Також у визначенні причин татуювання тіла, важливою стала думка власне спеціалістів, які працюють у сфері тату.

Усього було проведено 23 інтерв'ю, з них 7 – з тату-майстрами, серед яких 4 чоловіків та 3 жінки, і 16 – з респондентами, які мають татування, серед них 7 жінок та 9 чоловіків.

Вибірка носила випадковий характер. Вік учасників варіювався від 18 до 46 років. Середній вік респондентів становив 26 років.

Розроблена нами анкета містила наступні елементи: стать респондента, вік, стиль татування, символічне значення нанесених зображень та їх відповідність «фемінності» чи «маскулінності», мотиви нанесення малюнка, наслідки татування тощо (додаток А). За допомогою анкети для тату-майстрів (додаток Б), крім відповідей на вищезазначені питання (адже у всіх опитаних експертів наявні татування), ми отримали інформацію про стаж роботи майстрів у цій сфері, мотиви обрання даної професії, про гендерну приналежність клієнтів тощо.

Результати експертного інтерв'ю показали, що: 43,48% респондентів мають повну вищу освіту, неповну вищу – 39,13%, професійну освіту – 4,35%, повну середню – 13,04%; 60,87% опитуваних родом з міста, з села – 30,43%, з селища міського типу – 8,7%.

Серед респондентів з татуваннями – 16 осіб, кількість тату на тілі яких варіювалась від 1 до 73. Загальна кількість татувань у чоловіків становила 93, у жінок – 11.

Вік, у якому учасники опитування зробили перше татування, коливався від 16 до 46 років. Відсоток чоловіків, які зробили татування у 15-20 років, становить 55,56%, у 21-30 років – 33,33%, після 40 років – 11,11%. Жінки мають приблизно такі ж результати: 15-20 років – 57,14%, 21-30 років – 28,57%, 31-40 років – 14,29%. Як бачимо, у жінок вищі показники прослідковуються до досягнення ними 20-річного віку та після 30 років. Це зумовлено тим, що жінки більш схильні до змін у своїй зовнішності; ці зміни проявляються найчастіше до одруження та після народження дітей. Найчастіше у нашій країні дівчата влаштовують особисте життя до 20 років і народжують дітей до 30-річного

віку. Тату-майстри дали однозначну відповідь, що найчастіше за їх послугами звертаються люди віком від 20 до 30 років.

Узагальнені дані про результати дослідження схильності жінок і чоловіків до певних стилів татуювань представлено у табл. 2.1.

*Таблиця 2.1*

**Дані діагностичного дослідження схильності жінок і чоловіків до певних стилів татуювань**

<b>Стилі татуювання</b>	<b>Чоловіки</b>	<b>Жінки</b>
чорно-білі татуювання	23,33%	58,33%
тваринна тематика	16,67%	33,33%
зображення людей	13,33%	-
рослинна тематика	10%	16,67%
кольорові татуювання	10%	16,67%
армійська тематика	6,67%	-
написи	6,67%	8,33%
ієрогліфи	3,33%	-
абстракція	3,33%	16,67%
геометричні зображення	3,33%	16,67%
любовна тематика	3,33%	-
кримінальна тематика	3,33%	-

Отже, за результатами інтерв'ю, можна сказати, що чоловіки, переважно, наносять чорно-білі татуювання, татуювання на тваринну тематику та зображення людей. Жінки також віддають перевагу чорно-білим татуюванням та татуюванням на тваринну тематику. Абстракція, геометричні зображення, кольорові тату та зображення рослин цікавлять жінок у меншій мірі, але є більш популярними, ніж написи. Однак татуювання на армійську, любовну та кримінальну тематику, тату із зображенням людей та ієрогліфів залишаються суто чоловічими.

Відповіді тату-майстрів на питання «Якого напрямку тату Вам доводиться робити найчастіше?» розподілилися наступним чином:

- чорно-білі татуювання – 17,14%;
- кольорові татуювання – 14,29%;
- написи – 11,43%;
- тваринна тематика – 11,43%;
- рослинна тематика – 11,43%;
- абстракція – 11,43%;
- ієрогліфи – 5,71%;
- зображення людей – 5,71%;
- геометричні зображення – 5,71%;
- кримінальна тематика – 2,86%;
- любовна тематика – 2,86%.

Як ми бачимо, відповіді тату-майстрів перекликаються із наведеними вище даними. Це свідчить про те, що популярність чорно-білі татуювання не втрачають, людей більше приваблюють татуювання тваринної і рослинної тематики та абстракція. А от кримінальна і любовна тематика татуювань втратила свою масовість і залишилася у 90-х роках ХХ століття.

Мотивація нанесення татуювання у чоловіків і жінок, за результатами дослідження, різна. Для чоловіків притаманні такі мотиви: подобається естетика тіла з татуюванням; віра у символізм; сімейна традиція; необдумане бажання зробити татуювання; бажання зробити татуювання з дитинства; підвищення самооцінки, особисті переконання, мазохізм тощо.

Зокрема, **Ч., 24** роки зазначив, що бажання зробити татуювання з'явилося у 6 років. Змістовного навантаження його 73 татуювання не несуть. У майбутньому планує робити ще татуювання, тому що є відчуття незакінченості роботи через пустоти на тілі; тату підвищує самооцінку. **Ч., 34 р.** і **Ч., 32 р.** зробили татуювання відповідно до армійських традицій.

Серед жінок основною причиною нанесення тату була віра у символізм, тому зробили вони його із задумом (71,43% опитаних); мрія з 16 років про тату; нанесення татуювання в честь улюбленого персонажа (28,57%) тощо. Так, **Ж., 40 р.** зробила татуювання у 30 років, хоча мріяла про нього з 16 років. Вона вбачає певний сенс у татуюванні: Чумацький шлях – це світла (зоряна) смужка, яка вказує шлях і її видно завжди, навіть, коли дуже темно. **Ж., 22 р.** зробила татуювання-напис (вислів філософа Сенеки). Ці слова спонукали її досягти кращого. Сенс татуювання жінка вбачає у тому, що шлях до успіху тернистий, але він того вартий. Для підвищення самооцінки зробила собі татуювання і **Ж., 23 р.**, яка обрала для тату малюнок міфологічних тварин. У честь своєї мами **Ж., 21 р.** зробила своє перше татуювання, яке символізує її зв'язок із матусею. Результати свідчать про те, що жінки свідомо підходять до вибору способу самовираження, більш обдумують свої вчинки, на відміну від чоловіків.

Більшість респондентів-чоловіків (88,89%) оплачували послуги в тату-салоні самостійно, 11,11% цю послугу оплачували батьки. Серед жінок, які самостійно оплатили ці послуги – 71,43%; решті опитаних жінок (28,57%) профінансували нанесення татуювання кохані люди.

Як показало наше дослідження, серед усіх татуювань, які ми аналізували у гендерному ракурсі, виділяється три типи:

1) татуювання, які транслюють гендерну приналежність власника татуювання (фемінні татуювання – тварини, метелики, квіти, крила ангела, міфологічні істоти тощо; маскулінні татуювання – образи чоловіка-воїна, чоловіка-переможця, образи сили, покровительства, агресії, абстаркція, кримінальні татуювання, образи жінок, символіка смерті тощо);

2) гендерно нейтральні татуювання (геометричні орнаменти), які для респондентів є просто красивим малюнком, який виконує естетичну функцію, але не несе інформацію про гендерну ідентичність;

3) татуювання з гендерною трансгресією, коли татуювання репрезентує якості і риси, притаманні протилежній статі (квіти і метелики на тілі чоловіків, а орел чи лев – на жіночому тілі).

## **2.2. Наслідки татуювання: дискримінація чи перевага**

З метою вивчення наявності/відсутності дискримінації стосовно осіб із татуюванням у сучасному середовищі, у нашому дослідженні було окреслено також ряд питань, спрямованих на виявлення даної проблеми.

Результати опитування респондентів показали, що:

- нейтральне ставлення до себе від рідних через татуювання відчують 77,78% чоловіків і 100% жінок, у той час як 11,11% чоловіків відчують байдужість, а у 11,11% рідних чоловіків позитивне ставлення до нанесення татуювань;

- у навчальному закладі/на роботі оточуючі вважають, що татуювання є особистою справою кожного (66,67% у чоловіків і 28,57% у жінок); позитивно ставляться до татуювань респондентів – 11,11% (оточення чоловіків) і 14,29% (оточення жінок); байдуже – 57,14% оточення опитаних жінок; не знають про тату – 11,11% оточення чоловіків;

- чоловіки 100% не зазнавали дискримінації стосовно себе через наявність тату, на протигагу жінкам, які відчували дискримінацію через повчання і нав'язування своєї думки (14,29%);

- 44,44% чоловіків і 57,14% жінок стверджують, що не приховують і не відкривають свої татуювання спеціально; демонструють, бо тату знаходяться на відкритих частинах тіла – 22,22% чоловіків і 28,57% опитаних жінок; ніколи не задумувалися щодо демонстрації свого тату – 22,22% чоловіків і 14,29% жінок; свідомо демонструють свої татуювання і пишаються ними 11,11% респондентів чоловіків (додаток В.1);

- щодо татуювання в майбутньому, чоловіки відповіли: так – 77,78%; скоріше «так» – 11,11%; ще не знаю – 11,11%. Жінки: ні – 50%; так – 33,33%; скоріше «так» – 16,67%; ще не знаю – 16,67% (додаток В.2);

- на запитання, чи жалкують респонденти про зроблене тату, серед відповідей чоловіків переважають відповіді «ні» (77,78%), скоріше «ні» (22,22%). Серед відповідей жінок: «ні» (66,67%), скоріше «ні» (16,67%), скоріше «так» (16,67%) (додаток В.3). Проте, **Ч., 27 р.** жалкує про зроблене у 20-річному віці татуювання, вважає це необдуманим вчинком. **Ж., 26 р.** вважає, що сенс татуювання у момент його нанесення (у 22 роки) був, а зараз немає: «з часом розумієш, що тату можна було не робити. Якщо дуже хотілось, то можна було зробити тимчасове»;

- думки про зведення тату, а також наявність зведеного татуювання, у жінок однозначна відповідь «ні» – 100%. Чоловіки не мають зведених татуювань і ніколи про це не задумувалися – 88,89%, мають зведені татуювання і думають ще звести – 11,11% (причина – неякісний малюнок) (додаток В.4);

- основними критеріями ставлення до інших людей з татуюванням у респондентів є наступні (подані за зниженням їх актуальності): відсутність/наявність татуювання не впливає на моє ставлення до оточуючих – 77,78% (чоловіки) і 66,67% (жінки); це мода – 16,67% (жінки); вважаю їх сміливими, надійними, креативними – 11,11% (чоловіки) і 16,67% (жінки); нейтрально – 11,11% (чоловіки);

- наявність у людини татуювання не впливає на вибір шлюбного партнера, головне почуття до людини – 100% відповідей чоловіків; для більшості жінок наявність чи відсутність татуювання також неважлива, головне почуття – 83,33%, а 16,67% жінкам важко відповісти.

Отже, татуювання – це завжди винесена назовні інформація про власника тату, про гендерну ідентичність у тому числі. Татуювання завжди відповідає духовному стану особистості, її почуттям і намірам стосовно інших. Змінити татуювання досить складно, тому, якщо міняється у людини ставлення до самої себе, то можна лише прикрити одягом тату, або ж звести його.



## ВИСНОВКИ

Самовираження є зовнішнім проявом своєї індивідуальності. Воно передбачає орієнтацію на себе, самоствердження та виявлення себе чи здібностей у процесі життєдіяльності. Самовираження може носити прогресивний або регресивний характер, залежно від того, що лежить в його основі. Самовираження може проявлятися через самовиявлення, самопрезентацію і самодемонстрацію.

Татуювання є одним із сучасних і популярних засобів самовираження особистості. Завдяки символам чи малюнкам тату особистість прагне виразити власну індивідуальність, привернути до себе увагу, чи зробити виклик оточуючим.

Нами було проведено 23 експертних інтерв'ю, з них 10 – з жінками-респондентами і 13 – з чоловіками. Результати проведеного нами дослідження дозволили зробити наступні висновки:

1. У чоловіків, не зважаючи на вік, місце проживання і соціальний статус, загальна кількість татуювань значно вища, ніж у жінок (у чоловіків – 93, у жінок – 11). Жінки і чоловіки найбільшу кількість татуювань наносили до 20 років, що зумовлено не повністю сформованим образом особистості, бажанням самовиразитися у такий легкий і загальнодоступний спосіб.

2. Щодо основних стилів татуювань, яким надають перевагу чоловіки, то тут переважають зображення тварин – хижаки, плазуни, дикі хижі птахи (16,67%) і образи людей (13,33%), що свідчить про чітке вираження гендерної ідентичності – маскулінності. У жінок переважають татуювання з малюнками тварин – метелики, домашні котики (33,33%) і рослин (16,67%), що є проявом фемінності. Також у 16,67% опитаних жінок присутні гендерно нейтральні татуювання (геометричні орнаменти), а також татуювання з гендерною трансгресією – абстрактні малюнки (16,67%), що свідчить про відкидання жінками пануючих у суспільстві норм і виклик соціуму. Це пояснюється поступовою маскулінізацією сучасної культури гендера.

3. Мотиви нанесення татуювання у чоловіків і жінок різні. Чоловіків мотивує мода, естетика тіла з татуюванням, підвищення самооцінки, сімейні традиції, особисті переконання, мазохізм тощо. Дехто з респондентів-чоловіків мріяв зробити татуювання з дитинства, більшість мали необдумане бажання зробити тату. Жінки також слідують моді, мріють про татуювання, проте основною причиною нанесення тату є віра у символізм (71,43%).

4. Чоловіки-експерти 100% не зазнавали дискримінації стосовно себе через наявність тату. Більшість респондентів-жінок заперечують дискримінативні вияви у свій адрес за наявними у них татуюваннями. Лише 14,29% жінок відчували дискримінацію через повчання і нав'язування своєї думки.

5. На противагу жінкам-експертам, які 100% не демонструють спеціально свої тату, експерти-чоловіки (11,11%) виставляють свої татуювання напоказ спеціально задля підвищення самооцінки і статусу у мікросередовищі та щоб привабити увагу жінок до себе.

Зважаючи на вищезазначене, нами було окреслено подальші перспективні напрями вивчення проблеми самовираження особистості засобами татуювання, серед яких виявлення моральних цінностей особистості, які впливають на вибір тематики татуювання; вивчення основних татуювань, через які найчастіше особистість зазнає дискримінації; дослідження впливу ЗМІ на формування стереотипів зовнішності у сучасної молоді тощо.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 25 истинно украинских татуировок. URL: <https://etnoxata.com.ua/ru/statti-ru/ru-moda-ta-stil/25-istinno-ukrainskih-tatuirovok/> (дата звернення: 07.12.2020).
2. Абульханова-Славская К. А. Жизненная стратегия: как ее строить? : учебное пособие по возрастной психологии для факультетов: психологии, педагогики и социальной работы. Самара: Издательский Дом БАХРАММ, 2003. 768 с.
3. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни. Методологические проблемы психологии. Москва: Мысль, 1991. 299 с.
4. Амурова Я. Науково-психологічний погляд на феномен тату. *Теорія і практика сучасної психології*. Запоріжжя, 2019. № 4, Т. 1. С. 5-11. URL: [http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/4\\_2019/part\\_1/4-1\\_2019.pdf#page=5](http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2019/part_1/4-1_2019.pdf#page=5)
5. Артюхіна Н. В. Феномен татуювання як засіб самовизначення та самопрезентації особистості в юнацькому віці. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Психологічні науки*. Херсон, 2016. Вип. 5 (1). С. 17–23.
6. Бэкон Ф. Сочинения : в 2 т. Т. 1. Москва : «Мысль», 1977. 567 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови. URL: <http://slovopedia.org.ua/93/53409/980431.html> (дата звернення: 08.10.2020).
8. Всё про украинские тату: козак, герб Украины, карта. URL: <https://tattookiev.org/na-ukrainskuju-tematiku/> (дата звернення: 01.02.2021).
9. Гофман И. Представление себя другим в повседневной жизни. Москва, 2000. 302 с.
10. Гуменюк Г. В. Психологічний простір професійного самоздійснення особистості як предмет дослідження. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / [ред. кол.: С.Д. Максименко (гол. ред.), М-Л.А. Чепа (заст. гол. ред.), Ю.Т. Рождественський та ін.]. К., 2014. Т. XVI. част. 1,2. С. 299-310. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32309141.pdf> (дата звернення: 21.11.2020).

11. ЗМІ: де ваша пристойність, принце Гаррі? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/press-review-40377932> (дата звернення: 12.01.2021).
12. Костюк В. В. Теоретичні засади творчого самовиявлення особистості студента-журналіста. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. Випуск № 2 (13), 2010. С. 68-73. URL: [https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/ped\\_2010\\_2/068-73.pdf](https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/ped_2010_2/068-73.pdf) (дата звернення: 16.11.2020).
13. Кравченко О. Теоретичні засади визначення змісту категорії «самовиявлення особистості». *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 27, том 3, 2020. С. 157-162. URL: [http://www.aphn-journal.in.ua/archive/27\\_2020/part\\_3/29.pdf](http://www.aphn-journal.in.ua/archive/27_2020/part_3/29.pdf) (дата звернення: 27.01.2021).
14. Лукина Е.А. Особенности самоосуществления человека в разные периоды взрослости: дис. ... к. психол. наук: 19.00.13. СанктПетербург, 2006. 258 с.
15. Оригинальные татуировки известных спортсменов. URL: <https://mixsport.pro/blog/originalnye-tatuirovki-izvestnyh-sportsmenov> (дата звернення: 07.09.2020).
16. Панченко С.М. Порівняльна характеристика способів самоздійснення дорослих. *Проблеми сучасної психології*. 2012. Вип. 18. Київ. С. 614-624.
17. Папуча М.В. Внутрішній світ людини та його становлення: наукова монографія. Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2011. 656 с.
18. Самопрезентація. Основні стратегії самопрезентації. URL: [https://stud.com.ua/49669/psihologiya/samoprezentatsiya\\_osnovni\\_strategiyi\\_samoprezentatsiyi](https://stud.com.ua/49669/psihologiya/samoprezentatsiya_osnovni_strategiyi_samoprezentatsiyi) (дата звернення: 11.09.2020).
19. Соколова-Бауш Е.А. Самопрезентация как фактор формирования впечатления о коммуникаторе и реципиенте. *Мир психологии*. 1999. № 3. С.132-139.
20. Татуювання прокурора Матіоса і козака Гаврилюка – відомі українці показали зображення на тілі. URL: <https://molbuk.ua/ukraine/126567->

- tatuyuvannya-prokurora-matiosa-i-kozaka-gavrylyuka-vidomi-ukrayinci-pokazaly-zobrazhennya-na-tili.html (дата звернення: 17.10.2020).
21. Татуювання. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F> (дата звернення: 06.10.2020).
22. Татуювання: як до них ставляться німці у житті та на роботі. URL: <https://p.dw.com/p/3SVXj> (дата звернення: 15.12.2020).
23. Ткаченко К. Тату-культура: причини виникнення і форми вираження. *Культура як феномен людського духу (багатогранність і наукове осмислення)*: зб. тез доп. II Міжнар. курсантсько-студ. конф., м. Львів, 14-15 лист., 2013 р. Львів, 2013. С. 162-164.
24. Турянський Ю. І. Соматичні права людини в сучасній доктрині конституціоналізму: теоретико-правове дослідження. дис. ... д-ра юр. наук : 12.00.01. Львів, 2020. 482 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/4614/disertaciyna-robot-na-zdobuttya-naukovogo-stupenya-doktora-yuridichnikh-nauk-turyanskogo-yui.pdf> (дата звернення: 15.01.2021).
25. Цікаві факти про татуювання. URL: <https://tut-cikavo.com/kultura/video-fakti/333-tsikavi-fakti-pro-tatuyuvannya> (дата звернення: 10.11.2020).
26. Чигирин Т.О. Самопрезентація: визначення, види, стратегії, техніки. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: зб. наук. праць Інст. псих. ім. Г.С. Костюка НАПНУ. Т. XIV, ч. 5. С. 145-253.
27. Atkinson M. PrettyinInk: Conformity, Resistance and Negotiation in Women's Tattooing. *Sex Roles*. 2002. No. 47 (5–6). P. 219–235., p. 221.
28. Tattoo Style Reference. URL: [https://web.archive.org/web/20100419024619/http://www.yellowman.com/c/STYLE\\_S/Tattoo+Style+Reference.html](https://web.archive.org/web/20100419024619/http://www.yellowman.com/c/STYLE_S/Tattoo+Style+Reference.html) (дата звернення: 21.12.2020).

# ДОДАТКИ

## Додаток А

### КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ З/ДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Додаток І

Я, Саміна Каріна Андріївна  
учасниц(ин) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброзичливість – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти нашої

#### ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ

- дотримуватися
  - висого законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
  - принципів та правил академічної доброзичливості;
  - зобов'язання до академічного шкільства;
  - моральних норм та правил етичної поведінки;
  - толерантного ставлення до інших;
  - дотримуватися висого рівня культури спілкування;
  - захищати згоду на:
    - безпосередню передачу курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки належності академічного шкільства за допомогою спеціалізованого програмного продукту;
    - оброблення, зберігання й розміщення кваліфікаційних робіт у віртуальному шкільстві в інституційному репозитарії;
    - використання робіт для перевірки знань належності академічного шкільства в інших роботах шкільства з метою належного виконання своїх академічних зобов'язань.
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання пошукової й наукової роботи контролюючи результати шкільства,
  - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методів дослідження та джерел інформації;
  - не використовувати результати досліджень інших авторів без авторизованої згоди на свою роботу;
  - своєчасно здавати звітні матеріали та привласнювати графіки університету, формуванням Комітетом шкільства;
  - не чинити перешкоди і не сприяти будь-якому іншому особам;
  - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
  - поважати честь, гідність та особисту неприкосновенність осіб, незалежно від її статі, віку, національності, статі, соціального становища, расової належності, релігійної й політичної переконаності;
  - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національним, расовим, статевим чи іншим належністю;
  - відшукувати стовідповідність до своїх обов'язків, висого та сумісно виконувати необхідні завдання за науково-дослідницькими напрямками;
  - забезпечити належність у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службові і релігійні зв'язки з метою отримання переваги в навчальній, науковій і творчій діяльності;
  - не брати участі в будь-якій діяльності, яка виваїть із обов'язків, чесності, етичності, доброчесності;
  - не підписувати документи;
  - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
  - не отримувати і не представляти інтересів за несправедливим отриманням будь-яких переваг або збільшення шкільства за рахунок академічної спільноти;
  - не піддаватися й не проявляти агресії та висого проти інших, сексуальній домаганням;
  - не піддаватися шкідливим матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
  - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіку університету в місцях, не пов'язаних з діяльністю університету;
  - не здійснювати і не заохочувати будь-яких акцій, спрямованих на те, щоб не дозволяло використання шкільства до складу академічного шкільства;
  - не вживати жаргонів кваліфікаційних або інших інших ситуацій та/або працівників.

УСВІДОМЛЮЮ, що відшкодування до шкільства законодавства у разі невиконання Кодексу належності доброзичливості буде виступати шкільство інші інші відповідальності й до мом можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброзичливості.

04.03.20  
(дата)

  
(ім'я)

Саміна Каріна  
(ім'я, прізвище)

## Додаток Б

### Авторська анкета для дослідження гендерних особливостей самовираження засобами татуювання

#### Доброго дня!

Запрошуємо Вас взяти участь у дослідженні причин, мотивів та наслідків нанесення татуювання. Уся інформація, надана Вами, є конфіденційною та буде представлена виключно в узагальненому вигляді.

Дякуємо Вам за участь!

#### 1. Ваша стать:

- Жіноча  
 Чоловіча

#### 2. Ваш вік (повних років) \_\_\_\_\_

#### 3. Ваш рід діяльності:

- Школяр  
 Студент  
 Працюю  
 Фрілансер, індивідуальний підприємець  
 Безробітний.  
 Інше (що саме) \_\_\_\_\_

#### 4. Рівень Вашої освіти:

- Неповна середня освіта  
 Повна середня освіта  
 Неповна вища освіта  
 Повна вища освіта  
 Професійна освіта  
 Власний варіант \_\_\_\_\_

#### 5. Населений пункт, звідки Ви родом:

- Село  
 Селище міського типу  
 Місто

#### 6. Скільки татуювань Ви маєте? \_\_\_\_\_

#### 7. Якого напрямку татуювання у Вас наявні?

- |   |   |
|---|---|
| <input type="checkbox"/> Тату-ієрогліфи       | <input type="checkbox"/> Армійська тематика     |
| <input type="checkbox"/> Тату з тваринами     | <input type="checkbox"/> Православна тематика   |
| <input type="checkbox"/> Символи буддизму     | <input type="checkbox"/> Надписи                |
| <input type="checkbox"/> Літери санскриту     | <input type="checkbox"/> Кольорові татуювання   |
| <input type="checkbox"/> Рослинна тематика    | <input type="checkbox"/> Чорно-білі татуювання  |
| <input type="checkbox"/> Зображення людей     | <input type="checkbox"/> Геометричні зображення |
| <input type="checkbox"/> Кримінальна тематика | <input type="checkbox"/> Абстракція             |
| <input type="checkbox"/> Любовна тематика     | <input type="checkbox"/> Свій варіант _____     |

#### 8. В якому віці Ви зробили перше татуювання?

---

**9. Хто оплачував татуювання?**

---

**10. Що спонукало вас зробити татуювання? (Можливі декілька варіантів відповідей)**

- Це модно
- Це сімейна традиція
- Хотілося виглядати стильно/круто/не як усі
- Хотілося бути як друзі/знайомі
- Бажання бути схожим на улюбленого героя/зірку/відому особистість
- Всупереч батькам/друзям/дівчині/дружині/знайомим
- Вірю у символізм, тому зробив/ла із задумом

Інше (ваш варіант) \_\_\_\_\_

**11. Чи несе ваше татуювання певний сенс? Якщо так, то який саме?**

---



---

**12. Як ставляться рідні до Вашого татуювання?**

- Позитивно
- Нейтрально
- Негативно.
- Байдуже

**13. Як ставляться до Вашого татуювання у школі/ЗВО/на роботі?**

- Ніхто не знає про моє татуювання
  - Вважають, що це моя особиста справа
  - Позитивно(звертають увагу, підтримують)
  - Байдуже
  - Негативно (роблять зауваження)
  - Інше (ваш варіант) \_\_\_\_\_
- 

**14. Чи зазнавали Ви дискримінації від оточуючих стосовно себе через наявність тату?**

- Ні
- Так, іноді
- Так, часто
- Так, постійно

**15. Якщо так, у чому виявлялася дискримінація? (Можливі декілька варіантів відповідей)**

- Розглядають як «диковинку»
  - Підколюють/насміхаються/ображають
  - Відмовляють у працевлаштуванні
  - Занижують оцінки
  - Відмовляють в обслуговуванні,
  - Повчають, нав'язують свою думку,
  - Відмовляють у підвищенні по роботі
  - Свій варіант \_\_\_\_\_
-



**16. Ви демонструєте свої тату (спеціально відкриваєте, оголюєте частини тіла з тату) оточуючим?**

- Так, роблю це свідомо, бо пишаюся цим
- Так, бо вони на відкритих частинах тіла, їх видно
- Ні, я приховую свої тату
- Іноді відкриваю
- Ніколи про це не задумувався(лася)
- Не приховую і не відкриваю / якщо видно, то і видно
- Свій варіант \_\_\_\_\_

**17. Якщо демонструєте татуювання, то з якою метою?**

\_\_\_\_\_

**18. Якщо Ви приховуєте татуювання, то чому?**

\_\_\_\_\_

**19. Чи плануєте Ви ще робити татуювання в майбутньому ?**

- Так
- Скоріше «так»
- Скоріше «ні»
- Ні
- Ще не знаю

**20. Якщо так, то що саме спонукає Вас до цього?**

\_\_\_\_\_

**21. Чи жалкували ви коли-небудь про зроблене татуювання?**

- Так
- Скоріше «так»
- Скоріше «ні»
- Ні

**22. Якщо жалкували, то коли і за яких умов?**

\_\_\_\_\_

**23. Чи замислювалися Ви коли-небудь про зведення тату?**

- Так
- Скоріше «так»
- Скоріше «ні»
- Ні

**24. Якщо замислювалися, то за яких умов/обставин?**

\_\_\_\_\_

**25. Чи маєте Ви зведені татуювання?**

- Так
- Ні
- Тільки планую звести

**26. Якщо так, то що послугувало причиною зведення татуювання?**

- Неякісний малюнок
- З татуванням пов'язані погані спогади
- Дізнався(лася) про зміст/сенс зображення
- Малюнок мені набрид/ був зроблений необдуманно
- Рідні негативно відреагували на татування
- Заважає влаштуватися на роботу/зайнятися якоюсь справою
- Дискримінація, осуд тощо з боку оточуючих, рідних, друзів
- Інше (що саме) \_\_\_\_\_

**27. Не зважаючи на Ваші татування, як Ви ставитесь до людей з татуваннями?**

- Вважаю їх сміливими, надійними, креативними
- Вважаю їх несерйозними, легковажними
  - Із заздрістю
- Прагну бути схожими на них
- Вважаю, що вони зробили дурницю
- Відсутність/наявність татування не впливає на моє ставлення до оточуючих
- Ваш варіант \_\_\_\_\_

**28. Чи хочете Ви поєднати свою долю з людиною, у якої є татування?**

- Так, надам перевагу людині з татуванням
- Ні, не з'єднаю життя з людиною, у якої є татування
- Це неважливо, головне почуття до людини.
- Важко відповісти.

**Дякуємо Вам за присвячений час!**

**Додаток В**

**Авторська анкета для дослідження гендерних особливостей  
самовираження засобами татуювання  
(для тату-майстрів)**

**Доброго дня!**

Запрошуємо Вас взяти участь у дослідженні причин, мотивів та наслідків нанесення татуювання. Уся інформація, надана Вами, є конфіденційною та буде представлена виключно в узагальненому вигляді.

**Дякуємо за Вашу участь!**

**1. Ваша стать:**

- Жіноча  
 Чоловіча

**2. Ваш вік (повних років)\_\_\_\_\_**

**3. Рівень Вашої освіти:**

- Неповна середня освіта  
 Повна середня освіта  
 Неповна вища освіта  
 Повна вища освіта  
 Професійна освіта  
 Власний варіант \_\_\_\_\_

**4. Населений пункт, звідки Ви родом:**

- Село  
 Селище міського типу  
 Місто

**5. Скільки років Ви працюєте у сфері татуювання?**

\_\_\_\_\_

**6. Що спонукало Вас обрати цю професію?**

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

**7. Як ставляться рідні до Вашої професії?**

- Позитивно  
 Нейтрально  
 Негативно.  
 Байдуже

**8. Ви маєте татуювання? Якщо так, то скільки?**

\_\_\_\_\_

**9. В якому віці Ви зробили перше татуювання?**

\_\_\_\_\_

**10. Що мотивувало вас зробити перше тату?**

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

**11. Хто частіше звертається за Вашими послугами?**

Чоловіки

Жінки

**12. Якого віку найчастіше є Ваші клієнти?**

до 15 років

15-20 років

21-30 років

31-40 років

Після 40 років

**13. Якого напрямку татуювання Вам доводиться робити найчастіше?**

Тату-ієрогліфи

Армійська тематика

Тату з тваринами

Православна тематика

Символи буддизму

Надписи

Літери санскриту

Кольорові татуювання

Рослинна тематика

Чорно-білі татуювання

Зображення людей

Геометричні зображення

Кримінальна тематика

Абстракція

Любовна тематика

Свій варіант \_\_\_\_\_

**14. Як Ви вважаєте, що спонукає людей робити татуювання?**

Мода

Можливість вирізнитися серед натовпу

Особисті переконання

Наслідування друзів

Наслідування кумирів

Сімейна традиція

Від нудьги

Власний варіант

**15. Чи повертаються до Вас клієнти за повторним тату?**

Ні

Так, іноді

Так, часто

**16. Чи звертаються клієнти за оновленням малюнку/реставрацією?**

Так

Ні

**17. Якщо так, то як часто?**

**18. Чи доводилось Вам робити клієнтам зведення тату?**

Так

Ні

**19. На вашу думку, чому клієнти спочатку роблять татуювання, а через певний час хочуть його звести?**

Змінилися переконання

Пройшла мода

Тату зробили не обдумавши

Не подобається малюнок

- Дізналися про сенс зображення
  - Тату заважає працевлаштуванню
  - Тату заважає особистому життю і т.д.
  - Власний варіант
- 

**20. Чи маєте особисто Ви зведені татуювання?**

- Так
- Ні
- Тільки планую звести

**21. Якщо так, то що стало причиною зведення татуювання?**

---

**22. Чи хочете Ви поєднати свою долю з людиною, у якої є татуювання?**

- Так, надам перевагу людині з татуюванням
- Ні, не з'єднаю життя з людиною, у якої є татуювання
- Це неважливо, головне почуття до людини
- Важко відповісти

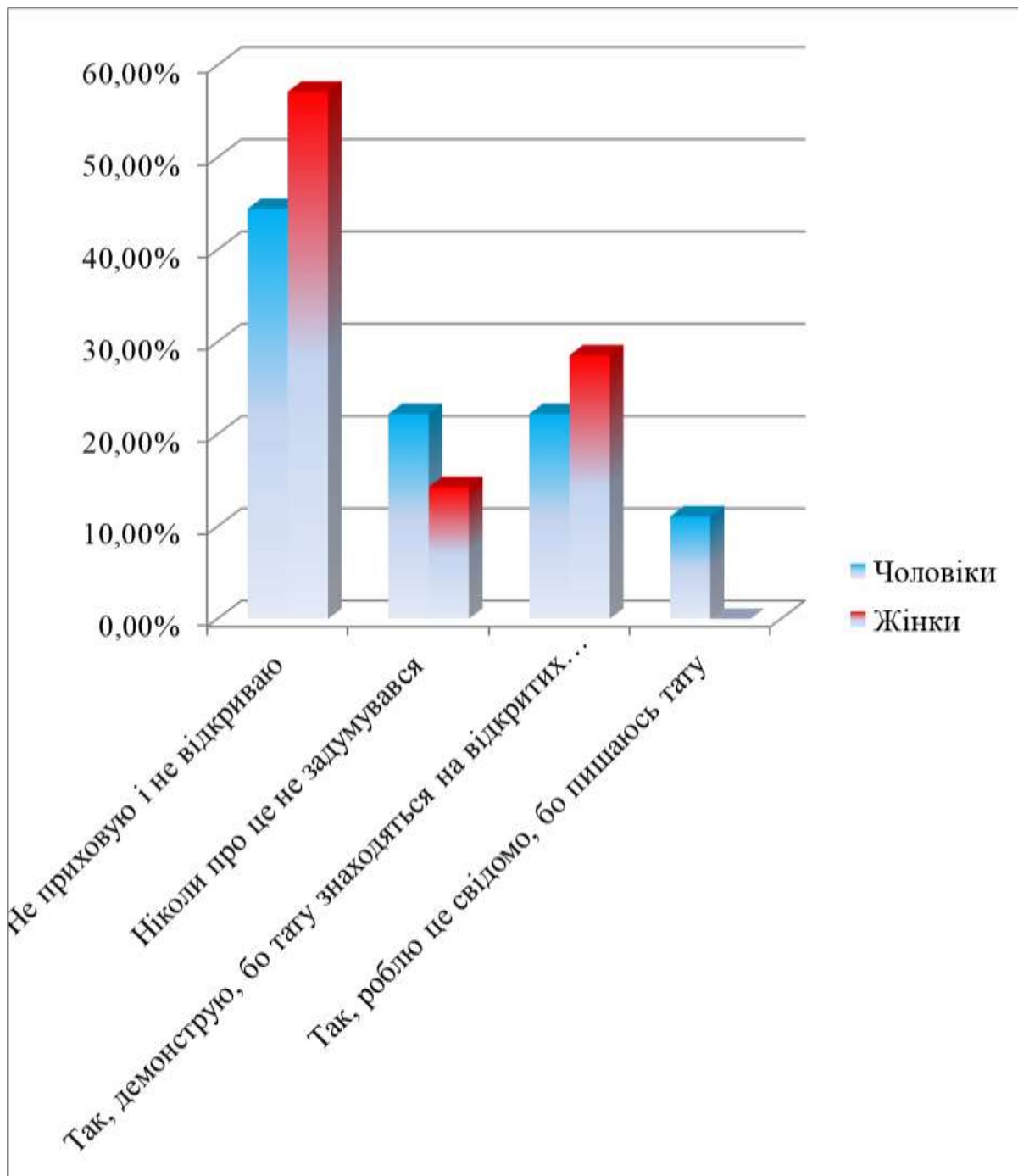
**Дякуємо Вам за присвячений час!**

## Додаток Г

### Результати експертного інтерв'ю

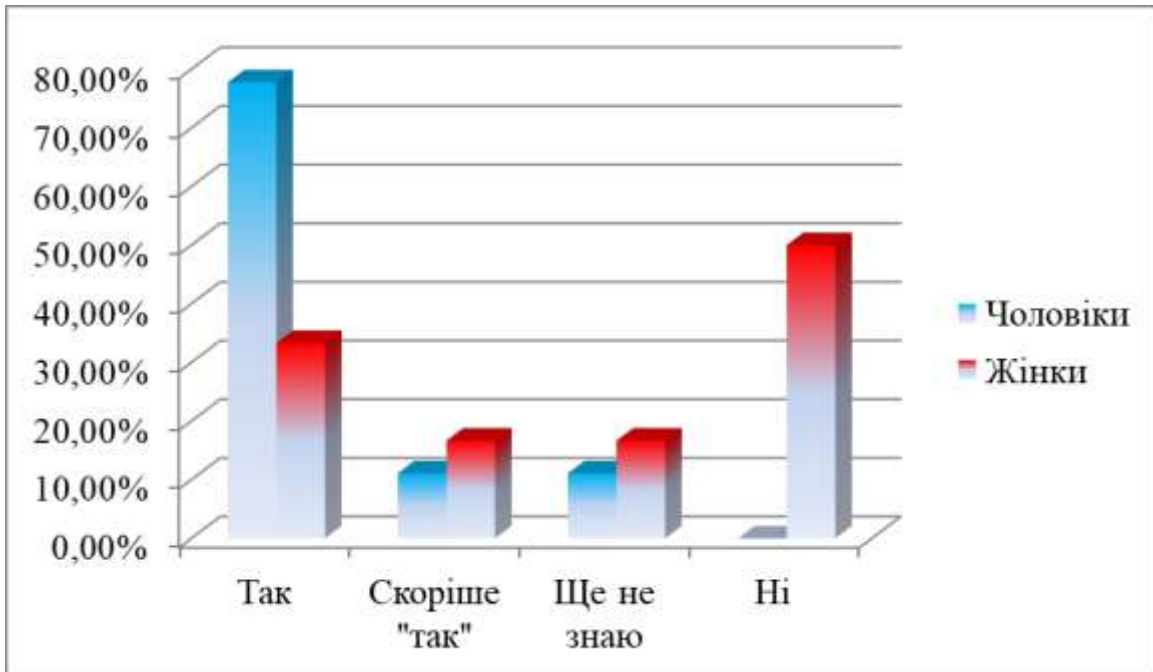
#### Додаток В.1

Ви демонструєте свої тату (спеціально відкриваєте, оголюєте частини тіла з тату) оточуючим?



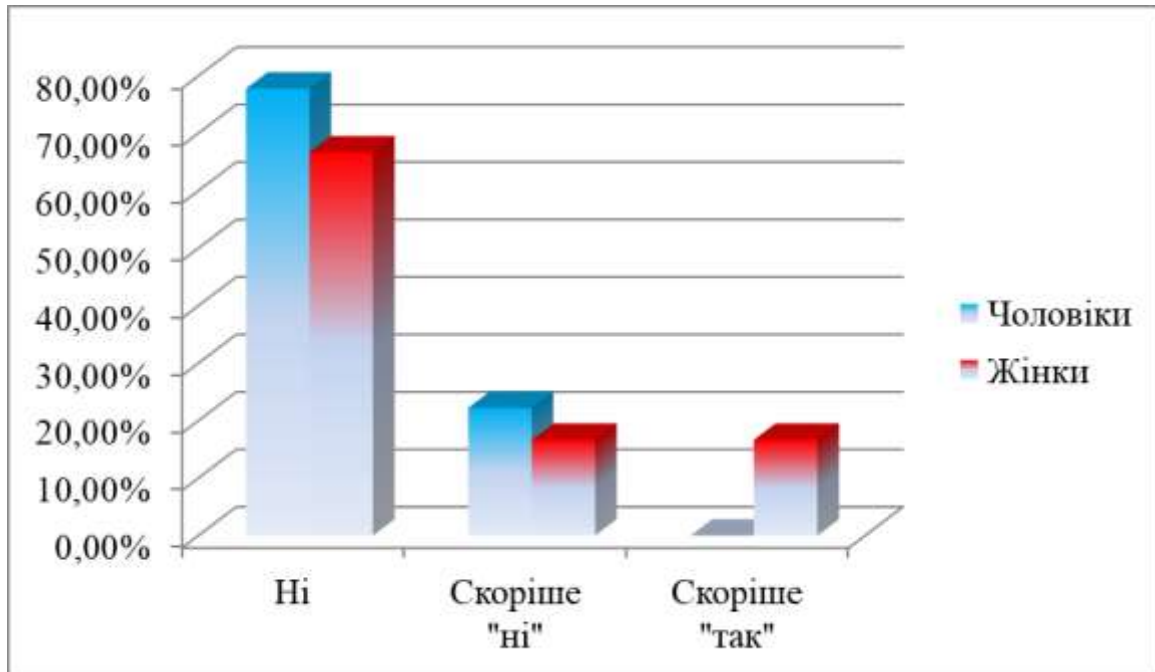
## Додаток В.2

Чи плануєте Ви ще робити татуювання в майбутньому ?



### Додаток В.3

Чи жалкували Ви коли-небудь про зроблене татуювання?





**Додаток В.4**

Чи маєте Ви зведені татуювання?

